Apocolocyntosis divi Claudii

Lucius Annæus Seneca minor

Edição por Gustavo Galdini

Fonte: documentacatholicaomnia.eu

— 1 —

Quid actum sit in cælo ante diem III idus Octobris anno novo, initio sæculi felicissimi, volo memoriæ tradere. Nihil nec offensæ nec gratiæ dabitur. Hæc ita vera si quis quæsiverit unde sciam, primum, si noluero, non respondebo. Quis coacturus est? Ego scio me liberum factum, ex quo suum diem obiit ille, qui verum proverbium fecerat, aut regem aut fatuum nasci oportere. Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis unquam ab historico iuratores exegit? Tamen si necesse fuerit auctorem producere, quærito ab eo qui Drusillam euntem in cælum vidit: idem Claudium vidisse se dicet iter facientem "non passibus æquis." Velit nolit, necesse est illi omnia videre, quæ in cælo aguntur: Appiæ viæ curator est, qua scis et divum Augustum et Tiberium Cæsarem ad deos isse. Hunc si interrogaveris, soli narrabit: coram pluribus nunquam verbum faciet. Nam ex quo in senatu iuravit se Drusillam vidisse cælum ascendentem et illi pro tam bono nuntio nemo credidit, quod viderit, verbis conceptis affirmavit se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem occisum vidisset. Ab hoc ego quæ tum audivi, certa clara affero, ita illum salvum et felicem habeam.

— 2 —

Iam Phoebus breviore via contraxerat arcum
lucis, et obscuri crescebant tempora somni,
iamque suum victrix augebat Cynthia regnum,
et deformis hiemps gratos carpebat honores
divitis autumni, iussoque senescere Baccho
carpebat raras serus vindemitor uvas.

Puto magis intellegi, si dixero: mensis erat October, dies III idus Octobris. Horam non possum certam tibi dicere, facilius inter philosophos quam inter horologia conveniet, tamen inter sextam et septimam erat. Nimis rustice! Adquiescunt omnes poetæ, non contenti ortus et occasus describere ut etiam medium diem inquietent, tu sic transibis horam tam bonam?

Iam medium curru Phoebus diviserat orbem:
et propior nocti fessas quatiebat habenas
obliquo flexam deducens tramite lucem:

— 3 —

Claudius animam agere coepit nec invenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui semper ingenio eius delectatus esset, unam e tribus Parcis seducit et ait: "Quid, femina crudelissima, hominem miserum torqueri pateris? Nec unquam tam diu cruciatus cesset? Annus sexagesimus [et] quartus est, ex quo cum anima luctatur. Quid huic et rei publicæ invides? Patere mathematicos aliquando verum dicere, qui illum, ex quo princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum si errant et horam eius nemo novit; nemo enim unquam illum natum putavit. Fac quod faciendum est: 'Dede neci, melior vacua sine regnet in aula.'"

Sed Clotho "ego mehercules "inquit" pusillum temporis adicere illi volebam, dum hos pauculos, qui supersunt, civitate donaret (constituerat enim omnes Græcos, Gallos, Hispanos, Britannos togatos videre), sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui et tu ita iubes fieri, fiat." Aperit tum capsulam et tres fusos profert: unus erat Augurini, alter Babæ, tertius Claudii. "Hos" inquit "tres uno anno exiguis intervallis temporum divisos mori

iubebo, nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo se tot milia hominum sequentia videbat, tot præcedentia, tot circumfusa, subito solum destitui. Contentus erit his interim convictoribus."

— 4 —

Hæc ait et turpi convolvens stamina fuso
abrupit stolidæ regalia tempora vitæ.
At Lachesis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
candida de niveo subtemina vellere sumit
felici moderanda manu, quæ ducta colorem
assumpsere novum. Mirantur pensa sorores:
mutatur vilis pretioso lana metallo,
aurea formoso descendunt sæcula filo.
Nec modus est illis, felicia vellera ducunt
et gaudent implere manus, sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus nulloque labore
mollia contorto descendunt stamina fuso.
Vincunt Tithoni, vincunt et Nestoris annos.
Phoebus adest cantuque iuvat gaudetque futuris,
et lætus nunc plectra movet, nunc pensa ministrat.
Detinet intentas cantu fallitque laborem.
Dumque nimis citharam fraternaque carmina laudant,
plus solito nevere manus, humanaque fata
laudatum transcendit opus. "Ne demite, Parcæ"
Phoebus ait "vincat mortalis tempora vitæ
ille, mihi similis vultu similisque decore
nec cantu nec voce minor. Felicia lassis
sæcula præstabit legumque silentia rumpet.

Qualis discutiens fugientiaLucifer astra
aut qualis surgit redeuntibus Hesperus astris,
qualis cum primum tenebris Aurora solutis
induxit rubicunda diem, Sol aspicit orbem
lucidus, et primos a carcere concitat axes:
talis Cæsar adest, talem iam Roma Neronem
aspiciet. Flagrat nitidus fulgore remisso
vultus, et adfuso cervix formosa capillo."

Hæc Apollo. At Lachesis, quæ et ipsa homini formosissimo faveret, fecit illud plena manu, et Neroni multos annos de suo donat. Claudium autem iubent omnes

chairontas, euphêmountas ekpempein domôn.

Et ille quidem animam ebulliit, et ex eo desiit vivere videri. Exspiravit autem dum comoedos audit, ut scias me non sine causa illos timere. Ultima vox eius hæc inter homines audita est, cum maiorem sonitum emisisset illa parte, qua facilius loquebatur: "væ me, puto, concacavi me." Quod an fecerit, nescio: omnia certe concacavit.

— 5 —

Quæ in terris postea sint acta, supervacuum est referre. Scitis enim optime, nec periculum est ne excidant memoriæ quæ gaudium publicum impresserit: nemo felicitatis suæ obliviscitur. In cælo quæ acta sint, audite: fides penes auctorem erit. Nuntiatur Iovi venisse quendam bonæ staturæ, bene canum; nescio quid illum minari, assidue enim caput movere; pedem dextrum trahere. Quæsisse se, cuius nationis esset: respondisse nescio quid perturbato sono et voce confusa; non intellegere se linguam eius, nec Græcum esse nec Romanum nec ullius gentis notæ. Tum Iuppiter

Herculem, qui totum orbem terrarum pererraverat et nosse videbatur omnes nationes, iubet ire et explorare, quorum hominum esset. Tum Hercules primo aspectu sane perturbatus est, ut qui etiam non omnia monstra timuerit. Ut vidit novi generis faciem, insolitum incessum, vocem nullius terrestris animalis sed qualis esse marinis beluis solet, raucam et implicatam, putavit sibi tertium decimum laborem venisse. Diligentius intuenti visus est quasi homo. Accessit itaque et quod facillimum fuit Græculo, ait:

tis pothen eis andrôn, poiê polis êde tokêes

Claudius gaudet esse illic philologos homines, sperat futurum aliquem historiis suis locum. Itaque et ipse Homerico versu Cæsarem se esse significans ait:

Iliothen me pherôn anemos Kikonessi pelassen

Erat autem sequens versus verior, æque Homericus:

entha d'egô polin eprathon, ôlesa d 'autous

— 6 —

Et imposuerat Herculi minime vafro nisi fuisset illic Febris, quæ fano suo relicto sola cum illo venerat: ceteros omnes deos Romæ reliquerat. “Iste” inquit “mera mendacia narrat. Ego tibi dico, quæ cum illo tot annis vixi: Luguduni natus est, Marci municipem vides. Quod tibi narro, ad sextum decimum lapidem natus est a Vienna, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat, Romam cepit. Hunc ego tibi recipio Luguduni natum, ubi Licinus multis annis regnavit. Tu autem, qui plura loca calcasti quam ullus mulio perpetuarius, Lugudunenses scire debes, et multa milia inter Xanthum et Rhodanum interesse.” Excandescit hoc loco Claudius et quanto potest murmure irascitur. Quid

diceret, nemo intellegebat, ille autem Febrim duci iubebat, illo gestu solutæ manus et ad hoc unum satis firmæ, quo decollare homines solebat, iusserat illi collum præcidi.

— 7 —

Putares omnes illius esse libertos: adeo illum nemo curabat. Tum Hercules “audi me” inquit “tu desine fatuari. Venisti huc, ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi verum, ne tibi alogias excutiam.”

Et quo terribilior esset, tragicus fit et ait:
“exprome propere, sede qua genitus cluas,
hoc ne peremptus stipite ad terram accidas;
hæc clava reges sæpe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto sonas?
Quæ patria, quæ gens mobile eduxit caput?
Edissere. Equidem regna tergemini petens
longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
vidi duobus imminens fluviis iugum,
quod Phoebus ortu semper obverso videt,
ubi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,
Ararque dubitans, quo suos cursus agat,
tacitus quietis adluit ripas vadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?”

Hæc satis animose et fortiter, nihilo minus mentis suæ non est et timet môrou plêgên. Claudius ut vidit virum valentem, oblitus nugarum intellexit neminem Romæ sibi parem fuisse, illic non habere se idem gratiæ: gallum in suo sterquilino plurimum posse. Itaque quantum intellegi potuit, hæc visus est dicere: “Ego te, fortissime deorum Hercule, speravi mihi adfuturum apud alios, et

si qui a me notorem petisset, te fui nominaturus, qui me optime nosti. Nam si memoria repetis, ego eram qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus mense Iulio et Augusto. Tu scis, quantum illic miseriarum tulerim, cum causidicos audirem diem et noctem, in quos si incidisses, valde fortis licet tibi videaris, maluisses cloacas Augeæ purgare: multo plus ego stercoris exhausi.

— 8 —

"Sed quoniam volo" … "Non mirum quod in curiam impetum fecisti: nihil tibi clausi est. Modo dic nobis, qualem deum istum fieri velis. Epikoureios theos non potest esse: oute autos pragma echei oute allois parechei Stoicus? Quomodo potest 'rotundus 'esse, ut ait Varro, 'sin e capite, sine præputio'? Est aliquid in illo Stoici dei, iam video: nec cor nec caput habet. Si mehercules a Saturno petisset hoc beneficium, cuius mensem toto anno celebravit, Saturnalicius princeps, non tulisset illud, nedum ab Iove, quem quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti. Silanum enim generum suum occidit propterea quod sororem suam, festivissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. 'Quare 'inquis 'quæro enim, sororem suam?' Stulte, stude : Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum. 'Quia Romæ'inquis 'mures molas lingunt.'Hic nobis curva corrigit? quid in cubiculo suo faciat, nescio, et iam 'cæli scrutatur plagas'? Deus fieri vult: parum est quod templum in Britannia habet, quod hunc barbari colunt et ut deum orant môrou euilatou tuchein?"

— 9 —

Tandem Iovi venit in mentem, privatis intra curiam morantibus [senatoribus non licere] sententiam dicere nec disputare.

“Ego” inquit “p.c. interrogare vobis permiseram, vos mera mapalia fecistis. Volo ut servetis disciplinam curiæ. Hic qualiscunque est, quid de nobis existimabit? Illo dimisso primus interrogatur sententiam Ianus pater. Is designatus erat in kal. Iulias postmeridianus consul, homo quantumvis vafer, qui semper videt a hama prossô kai opissô. Is multa diserte, quod in foro vivebat, dixit, quæ notarius persequi non potuit, et ideo non refero, ne aliis verbis ponam, quæ ab illo dicta sunt. Multa dixit de magnitudine deorum: non debere hunc vulgo dari honorem. “Olim” inquit “magna res erat deum fieri: iam Fabam mimum fecistis. Itaque ne videar in personam, non in rem dicere sententiam, censeo ne quis post hunc diem deus fiat ex his, qui arourês karpon edousin aut ex his, quos alit zeidôros aroura: Qui contra hoc senatus consultum deus factus, dictus pictusve erit, eum dedi Larvis et proximo munere inter novos auctoratos ferulis vapulare placet.” Proximus interrogatur sententiam Diespiter Vicæ Potæ filius, et ipse designatus consul, nummulariolus: hoc quæstu se sustinebat, vendere civitatulas solebat. Ad hunc belle accessit Hercules et auriculam illi tetigit. Censet itaque in hæc verba: “Cum divus Claudius et divum Augustum sanguine contingat nec minus divam Augustam aviam suam, quam ipse deam esse iussit, longeque omnes mortales sapientia antecellat, sitque e re publica esse aliquem qui cum Romulo possit ’ferventia rapa vorare,’censeo uti divus Claudius ex hac die deus sit, ita uti ante eum qui optimo iure factus sit, eamque rem ad metamorphosis Ovidi adiciendam.” Variæ erant sententiæ, et videbatur Claudius sententiam vincere. Hercules enim, qui videret ferrum suum in igne esse, modo huc modo illuc cursabat et aiebat: “Noli mihi invidere, mea res agitur: deinde tu si quid volueris, in vicem faciam; manus manum lavat.”

Tunc divus Augustus surrexit sententiæ suæ loco dicendæ, et summa facundia disseruit: "Ego" inquit "p.c. vos testes habeo, ex quo deus factus sum, nullum me verbum fecisse: semper meum negotium ago. Sed non possum amplius dissimulare, et dolorem, quem graviorem pudor facit, continere. In hoc terra marique pacem peperi? Ideo civilia bella compescui? Ideo legibus urbem fundavi, operibus ornavi, utquid dicam p.c. non invenio: omnia infra indignationem verba sunt. Confugiendum est itaque ad Messalæ Corvini, disertissimi viri, illam sententiam ' pudet imperii.'Hic, p.c., qui vobis non posse videtur muscam excitare, tam facile homines occidebat, quam canis excidit. Sed quid ego de tot ac talibus viris dicam? Non vacat deflere publicas clades intuenti domestica mala. Itaque illa omittam, hæc referam; nam etiam si soror mea Græce nescit, ego scio: engion gonu knêmês. Iste quem videtis, per tot annos sub meo nomine latens, hanc mihi gratiam rettulit, ut duas Iulias proneptes meas occideret, alteram ferro, alteram fame; unum abnepotem L. Silanum, videris, Iuppiter, an in causa mala, certe in tua, si æquus futurus es. Dic mihi, dive Claudi, quare quemquam ex his, quos quasque occidisti, antequam de causa cognosceres, antequam audires, damnasti? Hoc ubi fieri solet? In cælo non fit.

— 11 —

Ecce Iuppiter, qui tot annos regnat, uni Volcano crus fregit, quem

ripse podos tetagôn apo bêlou thespesioio

et iratus fuit uxori et suspendit illam: numquid occidit? Tu Messalinam, cuius æque avunculus maior eram quam tuus, occidisti. 'Nescio 'inquis. Di tibi male faciant: adeo istuc turpius

est, quod nescisti, quam quod occidisti. C. Cæsarem non desiit mortuum persequi. Occiderat ille socerum: hic et generum. Gaius Crassi filium vetuit Magnum vocari: hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in una domo Crassum, Magnum, Scriboniam, +Tristionias, Assarionem,+ nobiles tamen, Crassum vero tam fatuum, ut etiam regnare posset. Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus eius dis iratis natum. Ad summam, tria verba cito dicat, et servum me ducat. Hunc deum quis colet? Quis credet? Dum tales deos facitis, nemo vos deos esse credet. Summa rei, p.c., si honeste [me] inter vos gessi, si nulli clarius respondi, vindicate iniurias meas. Ego pro sententia mea hoc censeo:" atque ita ex tabella recitavit: "quandoquidem divus Claudius occidit socerum suum Appium Silanum, generos duos Magnum Pompeium et L. Silanum, socerum filiæ suæ Crassum Frugi, hominem tam similem sibi quam ovo ovum, Scriboniam socrum filiæ suæ, uxorem suam Messalinam et ceteros quorum numerus iniri non potuit, placet mihi in eum severe animadverti, nec illi rerum iudicandarum vacationem dari, eumque quam primum exportari, et cælo intra triginta dies excedere, Olympo intra diem tertium. "Pedibus in hanc sententiam itum est. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos, [a cælo]

"[illuc] unde negant redire quemquam.

— 12 —

Dum descendunt per viam sacram, interrogat Mercurius, quid sibi velit ille concursus hominum, num Claudii funus esset. Et erat omnium formosissimum et impensa cura, plane ut scires deum efferri: tubicinum, cornicinum, omnis generis ænatorum tanta turba, tantus concentus, ut etiam Claudius audire posset. Omnes læti, hilares: populus Romanus ambulabat tanquam liber, Agatho

et pauci causidici plorabant, sed plane ex animo. Iurisconsulti e tenebris procedebant, pallidi, graciles, vix animam habentes, tanquam qui tum maxime reviviscerent. Ex his unus cum vidisset capita conferentes et fortunas suas deplorantes causidicos, accedit et ait: "dicebam vobis: non semper Saturnalia erunt." Claudius ut vidit funus suum, intellexit se mortuum esse. Ingenti enim megalôi chorikôi nenia cantabatur anapæstis:

"Fundite fletus, edite planctus, resonet tristi clamore forum: cecidit pulchre cordatus homo
quo non alius fuit in toto
fortior orbe.
Ille citato vincere cursu
poterat celeres, ille rebelles
fundere Parthos levibusque sequi
Persida telis, certaque manu
tendere nervum, qui præcipites
vulnere parvo figeret hostes,
pictaque Medi terga fugacis.
Ille Britannos ultra noti
litora ponti
et cæruleos scuta Brigantas
dare Romuleis colla catenis
iussit et ipsum nova Romanæ
iura securis tremere Oceanum.
Deflete virum, quo non alius
potuit citius discere causas,
una tantum parte audita,
sæpe et neutra. Quis nunc iudex
toto lites audiet anno?
Tibi iam cedet sede relicta,

qui dat populo iura silenti,
Cretæa tenens oppida centum.
Cædite mæstis pectora palmis,
O causidici, venale genus.
Vosque poetæ lugete novi,
vosque in primis qui concusso
magna parastis lucra fritillo."

— 13 —

Delectabatur laudibus suis Claudius, et cupiebat diutius spectare. Inicit illi manum Talthybius deorum [nuntius] et trahit capite obvoluto, ne quis eum possit agnoscere, per campum Martium, et inter Tiberim et viam tectam descendit ad inferos. Antecesserat iam compendiaria Narcissus libertus ad patronum excipiendum, et venienti nitidus, ut erat a balineo, occurrit et ait: "Quid di ad homines?" "Celerius" inquit Mercurius "et venire nos nuntia." Dicto citius Narcissus evolat. Omnia proclivia sunt, facile descenditur. Itaque quamvis podagricus esset, momento temporis pervenit ad ianuam Ditis, ubi iacebat Cerberus vel ut ait Horatius "belua centiceps." Pusillum perturbatur subalbam canem in deliciis habere adsueveratut illum vidit canem nigrum, villosum, sane non quem velis tibi in tenebris occurrere, et magna voce "Claudius" inquit "veniet." Cum plausu procedunt cantantes: heurêkamen, sugchair<o>men. Hic erat C. Silius consul designatus, Iuncus prætorius, Sex. Traulus, M. Helvius, Trogus, Cotta, Vettius Valens, Fabius equites R. quos Narcissus duci iusserat. Medius erat in hac cantantium turba Mnester pantomimus, quem Claudius decoris causa minorem fecerat. Ad Messalinamcito rumor percrebuit Claudium venisseconvolant: primi omnium liberti Polybius, Myron, Arpocras, Amphæus, Pheronactus, quos Claudius omnes,

necubi imparatus esset, præmiserat. Deinde præfecti duo Iustus Catonius et Rufrius Pollio. Deinde amici Saturninus Lusius et Pedo Pompeius et Lupus et Celer Asinius consulares. Novissime fratris filia, sororis filia, generi, soceri, socrus, omnes plane consanguinei. Et agmine facto Claudio occurrunt. Quos cum vidisset Claudius, exclamat: panta philôn plêrê "quomodo huc venistis vos?" Tum Pedo Pompeius: "Quid dicis, homo crudelissime? Quæris, quomodo? Quis enim nos alius huc misit quam tu, omnium amicorum interfector? In ius eamus, ego tibi hic sellas ostendam."

— 14 —

Ducit illum ad tribunal æaci: is lege Cornelia quæ de sicariis lata est, quærebat. Postulat, nomen eius recipiat; edit subscriptionem: occisos senatores XXXV, equites R. CCXXI, ceteros osa psamathos te konis te. Advocatum non invenit. Tandem procedit P. Petronius, vetus convictor eius, homo Claudiana lingua disertus, et postulat advocationem. Non datur. Accusat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit patronus velle respondere. æacus, homo iustissimus, vetat, et illum altera tantum parte audita condemnat et ait: aike pathoi ta t'erexe, dikê k'itheia genoito. Ingens silentium factum est. Stupebant omnes novitate rei attoniti, negabant hoc unquam factum. Claudio magis iniquum videbatur quam novam. De genere poenæ diu disputatum est, quid illum pati oporteret. Erant qui dicerent, Sisyphum [satis] diu laturam fecisse, Tantalum siti periturum nisi illi succurreretur, aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandam. Non placuit ulli ex veteribus missionem dari, ne vel Claudius unquam simile speraret. Placuit novam poenam constitui debere, excogitandum illi laborem irritum et alicuius cupiditatis speciem sine effectu. Tum æacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo. Et iam coeperat fugientes semper

tesseras quærere et nihil proficere.

— 15 —

Nam quotiens missurus erat resonante fritillo,
utraque subducto fugiebat tessera fundo.
Cumque recollectos auderet mittere talos,
fusuro similis semper semperque petenti,
decepere fidem: refugit digitosque per ipsos
fallax adsiduo dilabitur alea furto.
Sic cum iam summi tanguntur culmina montis,
irrita Sisyphio volvantur pondera collo.

Apparuit subito C. Cæsar et petere illum in servitutem coepit; producit testes, qui illum viderant ab illo flagris, ferulis, colaphis vapulantem. Adiudicatur C. Cæsari; Cæsar illum æaco donat. Is Menandro liberto suo tradidit, ut a cognitionibus esset.